

Régészeti feltárások Budapest területén 2014-ben

Archaeological excavations in the territory of Budapest in 2014

A Budapesti Történeti Múzeum 2014-ben is a korábbi szervezeti keretek között végezte a főváros régészeti örökségvédelmének munkáit. Míg a belső intézményi struktúra és örökségvédelmi rendszer változatlan maradt, számos jogszabályi változás módosította a régészeti feladatellátás körülményeit. Módosult a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény, a régészeti örökségvédelem a Belügyminisztériumtól átkerült a Miniszterelnökséget vezető miniszter fennhatósága alá. A jogszabályok alapján változott a nagyberuházások fogalma. Ezután minden 500 millió Ft feletti beruházás nagyberuházásnak minősül. Az ezeket megelőző előzetes régészeti dokumentációk készítése a Miniszterelnökséghez tartozó Forster Központ feladata, a próbafeltárással együtt, amelybe a területileg illetékes múzeumot – így a főváros területén a Budapesti Történeti Múzeumot – is bevonhatják. További jelentős változást jelent az, hogy a nagyberuházásokhoz kapcsolódó régészeti feltárásokat csak akkreditált, feltárási jogosultsággal rendelkező intézmények végezhetnek, alvállalkozóként bevonhatnak ugyancsak akkreditált szervezeteket (gazdasági szervezeteket). Az akkreditációra vonatkozó részletes jogszabály a 2014. évben még nem jelent meg, de intézményünk meg-

The Budapest History Museum conducted work connected to the protection of archaeological heritage in the capital within the established organizational framework in 2014 as well. While the inner institutional structure and heritage protection system remained unchanged, a number of legislative changes modified the circumstances of the archaeological service. Act No. LXIV of 2001 on the Protection of Cultural Heritage was modified and control over archaeological heritage protection was moved from the Ministry of Interior Affairs to the Minister of the Prime Minister's Office. Based on this legislation, the definition of large scale developments was modified. From now on each investment that exceeds 500 million Hungarian forints counts as a large scale development. Preparing the preliminary archaeological documentation prior to large scale developments is the task of the Forster Gyula National Centre for Cultural Heritage Management that belongs to the Prime Minister's Office as do trial excavations, into which the territorially competent museum can also be involved. In this case, the museum is the Budapest History Museum within the territory of the capital. According to another significant change, archaeological excavations connected to large scale developments

kezdte a felkészülést a feladatra. Ugyancsak gyökeres változást jelent a négyzetméter alapú hatósági ár bevezetése a régészeti feltárások finanszírozása tekintetében. A fővárosi feltárások esetében, ahol legtöbbször a történeti városmagok területén folynak a munkák, több rétegben és nagy mélységben, a négyzetméter ár gyakorlatilag tervezhetetlen.

A jogszabályi változásokkal szigorodtak a dokumentációs és leletfeldolgozási kötelezettségek is, amelyek hiányosságai az intézmény akkreditációjának (egyes régészeti feladatellátásra vonatkozó jogosítványainak) visszavonásával járhatnak. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a terepi munkát követő feladatokra átvett pénzeszközök – a korábbi időszaknak megfelelően – a kellő időben (a feltárást követően legalább két éven keresztül) rendelkezésre álljanak, hogy a jogszabályi kötelezettséget a BTM teljesíthesse. Ezt a fenntartó által a 2014. évtől bevezetett kiskincstári rend (új gazdálkodási szabályozás) a régészeti feladatok ellátására átvett pénzeszközök felhasználása tekintetében kérdésessé teszi.

A 2014. évben a régészeti feltárások száma tovább nőtt a megelőző évekhez képest. A BTM régészei 11 megelőző és 3 próbafeltáráson vettek részt. Kimagasló volt a régészeti megfigyelések száma, több mint 300 helyszínen adtunk szakfelügyeletet kivitelezési munkákhoz. Ez a nagy szám elsősorban a Budapest teljeskörű csatornázási projektjének volt köszönhető, amely a főváros több kerületében utcák százait, leőhelyek tucatjait érintette. A régészeti feltárások során az intézmény 20 régésze összesen 1767 napot töltött terepen, ezen idő alatt 11514 m² felületet kutattak át ásattal és mintegy 115000 m² felületen figyelték meg

can only be carried out by accredited institutions with an excavation license, and they can also involve accredited organizations (economic organizations) as subcontractors. The detailed legislation on the accreditation has not yet been issued in 2014 but our institution has started to prepare for the task. The introduction of official prices based on square meters connected to the financing of archaeological excavations reflects another radical change. In the case of excavations within the capital where in most cases the work is carried out in the area of historical town centers through several layers and down to significant depths, it is practically impossible to calculate using a price based on square meters.

Legislative changes brought restrictions in the obligations concerning the documentation and find processing as well. Incompletion of these can result in the withdrawal of the institution's accreditation (licenses for certain archaeological services). This is why it is especially important to get timely access (and at least for two years after the excavation) to the funds to be used for the tasks following the fieldwork, similarly to the preceding period, so that the BHM can fulfil its legal obligations. The prompt access to monetary resources for post-excavation archaeological tasks is made problematic by the small treasury order (a new economic regulation) introduced by the supporting organization in 2014.

The number of archaeological excavations increased further in 2014 as compared to preceding years. The archaeologists of the Budapest History Museum participated in 11 preventive and 3 test excavations. The number of archaeological observations exceeded previous years:

a kivitelezés földmunkáit. Az érintett lelőhelyek intenzitását mutatja a múzeumba bekerült leletanyag mennyisége, 557 láda, amely az elmúlt évhez képest csaknem duplájára növekedett. Ezek tisztítása, konzerválása, muzeológiai és tudományos feldolgozása a rendelkezésre álló pénzügyi keretek függvényében – a következő évek feladata lesz.

A csatornahálózat fejlesztéséhez kapcsolódó intézményi feladatok mindhárom régészeti osztályt egyaránt érintették. A 2014. év munkái közül azonban ki kell emelni a Középkori Osztály feltáró tevékenységét, amely zömmel állami finanszírozású nagyberuházásokhoz, illetve kiemelt jelentőségű beruházásokhoz kapcsolódott. A korábban megkezdett Várbazár feltárása befejeződött, de a nyár végén már megkezdődött a Karmelita kolostor és a szomszédos Püspökkert feltárása. Ennek nyomán ismertté vált a terület középkori beépítettsége, ahonnan igen gazdag leletanyag került be a múzeumba. Ugyancsak a Budai Várban, a Szentháromság utca 2. sz. alatt, az egykori Városháza területén kezdődött kutatás, továbbá megkezdtük az előkészületeket a Táncsics Mihály utca 9. sz. alatti épület kutatására, a Miniszterelnökség megbízása alapján. Folyamatos munkát jelentett ebben az évben a Belvárosi templom belső tereiben végzett munka, amely a templom alapfalait hozta felszínre. Itt a középkori rétegek alatt előkerültek az egykori késő római kori erőd épületrészei is. Ez utóbbiak megtartása indokolt lenne, intézményünk erre javaslatot tett. Befejeztük az aquincumi polgárváros nyugati területén, az NKA támogatásával folytatott műszeres leletfelderítésünket. Ennek eredményeképpen több száz római kori fémlelet, többnyire bronz pénz

supervision was provided for construction works at more than 300 sites. This high number was primarily due to an on-going comprehensive canalization project in Budapest which affected hundreds of streets and dozens of archaeological sites in several districts of the capital. Altogether 20 archaeologists from the institution spent a total of 1767 days involved in field work connected to archaeological excavations. During this time they investigated a total surface area of 11514 m² of excavation surfaces and observed earthmoving work during construction works over a surface area of about 115.000 m². The archaeological density of the affected archaeological sites is testified to by the number of finds moved to the museum. There were 557 boxes, that is, almost twice as many as in the preceding year. Cleaning, conserving as well as processing the finds both from a museological as well as a scholarly point of view will be tasks for the years to come depending on the available financial framework.

The institutional tasks connected to the development of the drainage system concerned all three archaeological departments equally. However, the excavating activity of the museum's Medieval Department should be signaled out in 2014 since it was mostly connected to state-financed large scale developments and priority investments. The excavation of Várbazár (Castle Bazaar) started before this year came to an end but in late summer, the excavation of the Carmelite Monastery and the neighboring Püspök kert (Bishop's Garden) began. The excavation revealed how the territory was built up in the Middle Ages. A very rich set of finds was moved to the museum from the excavation area. Research was started at 2

és viseleti tárgy, vas és ólom használati tárgy került elő, de arany fülbevaló és fogadalmi istenábrázolás is gazdagítja innen a gyűjteményünket.

A jogszabályi elvárásoknak megfelelően folytattuk a frissen előkerült leletek műtárgyvédelmi és nyilvántartási feladataival kapcsolatos teendőket. A feltárási dokumentációk tekintetében a szinte naprakész állapotot sikerült ebben az évben is fenntartani. Az elkészült és leadott ásatási dokumentációk száma 42 db volt ez évben. A leletanyag restaurálásának üteme a korábbiakkal azonos szinten mozgott, a restaurátorműhelyek kapacitása továbbra sem teszi szükségessé külső erők bevonását. A nyilvántartás már egyértelműen a digitális adathordozók javára billent. A hagyományos nyilvántartással leltározott dokumentumok (fotó, rajz), tárgyak száma a tavalyi 4000-ról csaknem 15000-re emelkedett, míg a digitális adathordozón nyilvántartásba vett dokumentumok, tárgyak száma ez évben csaknem 110000 volt. Tovább folytattuk a régészeti adatbázis építését. Az Archérendszer intézményi akkreditálásához szükséges fejlesztések folytatódtak, ami együtt járt a régészeti szakmai osztályok számítógépes nyilvántartási rendszerének egységesítésével. Ennek az egységes rendszernek az egyik feltétele az ütemezett térinformatikai fejlesztés, valamint az új raktár- és anyagfeldolgozó bázis üzembe helyezése a fenntartó által rendelkezésre bocsátott, Lenkei utcai ingatlanon. Ez utóbbi már csak azért is fontos, mert mind a középkori, mind pedig az ókori osztálynak vannak olyan, a korábbi évtizedekből származó leletanyagai, amelyek feldolgozására nem volt forrás, s most saját erőből, lassanként végezzük a munkát, amelyhez helyre lenne szükség.

Szentháromság Street in the territory of the former City Hall, also located in Buda Castle while preparations were started for research on the building at 9 Táncsics Mihály Street based on the commission of the Prime Minister's Office. The work carried out inside the Inner City Parish Church represented a continuous task this year. The excavations revealed the foundation walls of the church. Some details of a former late Roman Period fort were also found under the medieval layers. It would be justified to conserve these archaeological remains and our institution has presented a proposal in this regard. A non-invasive, instrumental find survey carried out in the western area of the Civil Town in Aquincum supported by the National Cultural Foundation was completed. This survey produced hundreds of Roman Period metal finds, mostly bronze coins and costume accessories, iron and lead articles for personal use as well as a gold earring and votive images of gods for our collections.

Tasks connected to the conservation and inventorying of the newly discovered finds were continued according to legislative standards. The literally almost up-to-date state of the field documentation could be maintained this year as well. This year, 42 field documentations were prepared and submitted. Restoration of the finds followed the previous rhythm of such work; due to the capacity of the conservator workshops there was no need to entrust outside work to external workshops. Inventorying clearly shifted towards digital data management. The number of the documents (photographs and drawings) and objects inventoried using traditional methods increased from last year's 4000 to almost 15000, while the number

A gyűjteményi munka fontos része a revízió, amelyet a gyűjtemények nagysága miatt – csak részlegesen tudunk végezni. Sok feladatot adtak a 2014. évben is a műtárgykölcsönzések hazai és külföldi kiállításokra, valamint a külső kutatók fogadása, kiszolgálása.

Ebben az évben is tovább folytatódott a gyűjteményi anyag digitalizálása. Az Ókortörténeti Osztályon a MANDA számára, közfoglalkoztatottak bevonásával múzeumtörténeti és archív fotóanyag digitalizálása zajlott 9 hónapon keresztül. A műtárgyállomány digitalizálása a Szépművészeti Múzeummal megkötött szerződés alapján, a Hyperion program keretében 2014 őszén kezdődött, s várhatóan 3 évig tart. Ez idő alatt több ezer római kori tárgyat, épületet, épületegyüttest jelentethetünk meg a világhálón. Mind az Ókortörténeti, mind pedig a Középkori Osztály munkatársai részt vettek a Leonardo program keretében, az Újkori Osztály által szervezett digitalizálási program külföldi tanulmányútjain.

A leltározott leletanyag befogadása az Ős- és Népvándorlás kori Osztályon, valamint az Ókortörténeti Osztályon egyelőre megoldott, bár a tömörraktár polcai belátható időn belül megtelnek. Ezen egyelőre az elhelyezés racionalizálása, illetve az Aquincumi Múzeum területén megnyitott látványraktár, a Tegularium jelentett segítséget. A Középkori Osztály kritikus raktárhelyzetén a tervezett Lenkei utcai átmeneti raktár üzembe helyezése kissé javíthat. Ugyanakkor a vári régészeti raktár bővítése is indokolt lenne, különös tekintettel arra, hogy a jelenlegi feltárások során nagy mennyiségű, gazdag leletanyag kerül elő, amelynek elhelyezése a Vármúzeumban jelenleg nem megoldott. Az ugyancsak raktárproblémákkal küsz-

of documents and objects inventoried using digital media came to almost 110,000 units this year. We continued to develop the archaeological data management system. Developments necessary to the institutional accreditation of the Arché system were continued and these developments went hand-in-hand with the standardization of the computer-based inventorying system in the archaeological department. An important precondition for this unified system is the scheduled GIS development, as well as the installation of the new storage and processing base on the property in Lenkei Street provided by the supporting organization. This latter is especially important as both the Medieval Department and the Department for Ancient History preserve find ensembles originating from excavations carried out in previous decades that could not be processed due to the lack of funding. These works have now been completed, step by step, using on our own institutional resources. However, it would be essential to have sufficient space.

Revision is an important element of the management of collections. Due to the size of our collections, this revision can only partially be accomplished. Organizing object loans for exhibitions in Hungary and abroad represented a considerable task in 2014 too as does accepting and providing assistance for external researchers.

The digitization of the collection continued this year too. Archival photos and those connected to the history of the museum were digitized at the Department for Ancient History for the MANDA (Hungarian National Digital Archive) with the contribution of employees involved in the Public Work Program over nine months.

ködő Régészeti Adattár helyzete várhatóan javulni fog a 2014-ben megkezdett tömörített építésével. Azonban az adattári anyag átmeneti raktárának helyzete még megoldatlan.

A BTM régészeti osztályainak publikációs tevékenysége a korábbi években megszokott keretek között mozgott 2014-ben is. A régészeti feltárások eredményeit az „Aquincumi füzetek” sorozat 20. kötetébe (szerk. Vámos P. – Zsidi P.) mutatta be. Megjelent az Aquincum Nostrum I. sorozat 3. köteteként Az aquincumi macellum című kiadvány (Láng O. – Nagy A. – Vámos P.), illetve az Aquincumi zsebkönyvek sorozat keretén belül Az aquincumi polgárváros című könyv

The digitization of the object collection began in the autumn of 2014 based on an agreement signed with the Museum of Fine Arts within the framework of the Hyperion Program, and it is expected to take three years. During this time there will be a chance to present thousands of Roman Period objects, buildings, and architectural complexes on the internet. Employees of both the Department for Ancient History and the Medieval Department participated in study trips abroad as part of the digitizing program organized by the Department of the Modern Period in the framework of the Leonardo Program.

Housing the inventoried finds does not yet represent a problem for the Department of Prehistoric and Migration Period Archaeology and the Department for Ancient History although the shelves of the compact storage will soon be filled. The rationalization of the system of storage and the visual storage system we term the Tegularium, now opened on the territory of the Aquincum Civil Town comprised a temporary solution in this respect. The situation of the Medieval Department, characterized by a critical shortage of storage place, will be improved in a certain extent by opening the temporary storage in Lenkei Street. At the same time, there are good justifications for enlarging the archaeological storage space in the Buda Castle, especially because the ongoing excavations will produce a large number of archaeological finds, and the Castle Museum cannot provide a solution for housing it. The Documentation Department of Archaeology is also struggling with storage problems, but here the situation is expected to improve with the construction of the compact storage begun in 2014. However, the temporary storage of the

(Zsidi P.) angol nyelvű változata. Ugyancsak fontos állomást jelentett az Aquincum. Ancient landscapes – ancient town (szerk. H. Kérdő Katalin és Schweitzer Ferenc) megjelenése is. Megjelent önálló kötetben Tóth Anikó PhD dolgozata a nyírségi mezővárosokról. Emellett a BTM régész munkatársai 21 előzetes ásatási közlésben, 44 tanulmányban tették közzé kutatási eredményeiket, s több kiállítási katalógus számára 182 szócikket készítettek.

Az Aquincumi Múzeum három kiállítást nyitott 2014-ben. Májusban „A romkerttől a régészeti parkig”, júniusban az „Aquincumi Tegularium” és novemberben pedig a „Nincs másik” című kiállítást. Ez utóbbi valamennyi régészeti osztály közreműködésével készült. A Középkori Osztály két nagy kiállítást nyitott meg ebben az évben. Az „Ostromok és hétköznapiak, régészeti kutatások a Várkert Bazár területén” című kiállítás a beruházás során, frissen előkerült leleteket mutatja be. A „Buda a királyi méltóság széke és trónusa” című kiállítás az Alfa program támogatásával valósult meg és a korábbi, mára elavult palotai kiállítást váltotta fel.

A BTM régészei 16 hazai és 9 külföldi konferencián vettek részt, ahol beszámoltak a szakmai közönségnek kutatásaikról. A tudományos feladatok ellátásához a múzeum 31 régésze összesen 682 alkotónapot vett igénybe.

Az intézményben két OTKA támogatással folyó kutatás is zajlik: az Ókortörténeti Osztályon (témavezető Lassányi Gábor) a Gázgyári római kori temető, a Középkori Osztályon (Papp Szilárd és Végh András vezetésével) pedig a gótikus szobrok feldolgozását végzik.

documentation kept in the Department is still unresolved.

The publishing output of the archaeological departments of the Budapest History Museum in 2014 also remained within the range characterizing preceding years. Results of the archaeological excavations were presented in the 20th volume of the “Aquincumi füzetek” series (eds. P. Vámos and P. Zsidi). The volume entitled The Aquincum Macellum: Researches in the Area of the Macellum in the Aquincum Civil Town (1882–1965) (eds. O. Láng – A. Nagy – P. Vámos) was published in English as the 3rd volume of the Aquincum Nostrum series I, as well as the book on The Civilian Town at Aquincum within the series Aquincumi zsebkönyvek (Aquincum pocketbooks; ed. P. Zsidi). The publication of the volume Aquincum. Ancient landscape-ancient town (eds. Katalin H. Kérdő and Ferenc Schweitzer) also represented an important step. The PhD thesis of Anikó Tóth on the oppida in the Nyírség region was issued in a separate volume. In addition, archaeologists at the Budapest History Museum published their results in 21 preliminary archaeological reports and 44 studies and wrote a total of 182 catalog items for a number of exhibition catalogs.

Three exhibitions were opened at the Aquincum Museum in 2014: the one entitled “From the ruin area to the archaeological park” opened in May, the “Tegularium – History formed in clay” in June, and the exhibit entitled “There is No Other!” in November. The latter was created with contributions from each of our archaeological departments. The Medieval Department opened two large scale exhibitions this year. The “Sieges and everyday life, archaeological research in the territory

A BTM legfontosabb ásatásairól és a legjelentősebb leletekről és eredményekről továbbra is tájékoztat az intézmény központi és az intézményrészek honlapja: www.aquincum.hu; www.btm.hu.

Zsidi Paula

of the Castle Bazaar” presented the newly discovered finds unearthed during the construction works of the development. The exhibition on “Buda, ‘the Seat and Throne of Royalty’- the Mediaeval Royal Palace” was realized with the support of the Alfa Program replacing the previous, already outdated permanent exhibition on the palace.

Archaeologists of the Budapest History Museum took part in 16 conferences organized in Hungary and 9 abroad. They presented their research to scholarly audiences. Altogether 31 archaeologists from the museum took 682 research days to carry out their scholarly tasks.

Two ongoing research programs in the institution are supported by the Hungarian Scientific Research Fund (OTKA). The analysis of the so-called “Gasworks” (Gázgyári) Roman Period cemetery is being carried out at the Department for Ancient History (supervisor: Gábor Lassányi), and the Gothic sculpture ensemble is being analyzed at the Medieval Department (lead by Szilárd Papp and András Végh).

The central website of the Budapest History Museum as well as those of the various units continue to present the most important excavations and the most significant finds: www.aquincum.hu; www.btm.hu.

Paula Zsidi